
STRATEGIE

Redakce časopisu tímto číslem končí v uveřejňování výběru jednotlivých statí, které vydalo **Deutsche Strategie Forum** v knize o strategii **Strategie-Handbuch**. Jde o poslední dvě statě, které byly zkráceny a redakčně upraveny, a to autorů **Lothara Ruhla** - Strategická stabilita a politická dimenze vojenské moci, a **Trutze v. Rendtorga** - Vojenská strategie a politický výkon moci z etického hlediska.

Podle kladného ohlasu čtenářů na tento seriál článku, nabyla redakce přesvědčení, že je zapotřebí k větší informovanosti nadále uveřejňovat podobné materiály i v příštím ročníku.

Strategická stabilita a politická dimenze vojenské moci

K pojmu strategické stability - stabilita v mezinárodních vztazích je definována jako stav mezistátních vztahů, které odolává krizím.

Potom **strategická stabilita** je příslušná kvalita poměru mezi mocnostmi, které mohou mezi sebou vést válku a v konfliktech velkého rozmachu použít vojenské síly; odolnost jejich vzájemných vztahů vůči krizím za situací mezinárodního napětí.

V tomto smyslu globálního rozvinutí moci se pojmu **supermocnost** používá pro označení mocnosti, která je schopna zasadit svoje ozbrojené síly **na celém světě a současně** na několika válčících pro rozhodnutí vojenského konfliktu.

Pojem **supermocnost** dodává strategické stabilitě globální dimenzi vojenské moci. Odpo-

vidá rozšíření moci a celosvětové pohyblivosti vojenských prostředků, jimiž disponují obě supermoci druhé poloviny 20. století, avšak v rozdílné míře. Do této míry se strategická stabilita týká (psáno v roce 1990, pozn. red.) tohoto historického vztahu supermocností, které považují za **strategické zbraně** ty zbraně, jimiž se mohou na celosvětovou vzdálenost účinně vzájemně ohrožovat, tj. jaderné zbraně mezikontinentálního dosahu nebo pohyblivosti.

Avšak strategická stabilita je přirozeně kritériem vztahů také mezi kterýmikoli jinými státy a v každém regionu. Také zde platí, že strategická stabilita musí charakterizovat vztahy mezi zúčastněnými státy, aby jejich vzájemný vztah odolával krizím pod tlakem událostí. **V každém případě** je strategická stabilita spojena s určitým, zpravidla přibližně vyváženým poměrem sil podle operačních možností mezi ofenzivou a defenzivou na obou stranách.

Účel vojenské moci jako prostředku politiky může být orientován na stabilitu situace jako na dynamiku, která mění situaci. Stabilitu v mezinárodním systému nelze ztotožňovat s nepohyblivostí, nýbrž **stabilita vyžaduje pružnost** ke schopnosti reagovat při přizpůsobování se ke změnám, vyvolávaným zbrojně-technickým, hospodářským nebo politickým vývojem. Stabilita vztahů proto neznamená neměnné vztahy. Ve vztahu mezi státy a skupinami států se pro stabilitu ovšem předpokládá **teritoriální status quo**. Avšak pro strategický vztah je důležitá rovněž dynamika vojenského poměru sil, protože může vytvořit podmínky pro řešení konfliktu až po válku, které za dané politické situace otevírají nové perspektivy vyrovnání.

Strategická stabilita v vojenská moc

Užitek vojenské moci při mezinárodních jednáních může být také v tom, že strana, která má převahu jedná za své pozice síly s cílem převahu si podržet, i když ozbrojené síly mají být sníženy na obou stranách.

Vojenská moc může zahraniční politice sloužit ofenzivně stejně jako defenzivně, aniž by bylo nutné ozbrojené síly zasadit. Zasazení ozbrojených sil je vždy extrémním případem, v němž spočívá největší riziko a proto by bylo nutno se ho vyvarovat, zatímco vyslovená nebo skrytá hrozba může mít svůj vliv na ochotu druhé strany k ústupkům ve sporu, nebo k přizpůsobení se k bezpečnostním potřebám hrozící mocnosti.

Hrozba přirozeně posiluje stabilitu a čím je stabilita pevnější, tím méně docílí hrozba použitím ozbrojené moci. Nejedná se přitom ovšem o kvantifikovatelné, nýbrž jen o přibližně zvažitelné veličiny v politických kalkulacích. Avšak užitečnost vojenské moci pro zahraniční politiku je dána již v percepce druhé strany, především tehdy, když se uplatňuje regionální převaha.

Přitom však není vůbec rozhodující, že by ten, kdo by se v době krize musil chopit iniciativy ke konfliktu aby dosáhl svých cílů, musil podstoupit velké riziko. Psychologicky působí také riziko, jemuž je vystavena takto ohrožená země.

Politika hrozeb spočívá na vojenské převaze a předpokládá, že hrozby budou mít vliv; sleduje cíl tuto převahu dále zvětšovat, tj. stupňovat schopnost hrozby jako prostředku ovlivňování nebo zastrahování.

Proto není nutno vést válku, aby bylo použito vojenské moci, pokud existence vojenské moci druhou stranu zastrahuje.

Důsledná hrozba vojenskou silou má možnost úspěchu ve službách politiky, jejímž účelem je ovládnout situaci vojenskými prostředky a přimět jiné země k tomu, aby podřídily svoje bezpečnostní potřeby jejím mocenským zájmům.

Existují většinou skryté souvislosti mezi stabilitou a politickou dynamikou v mezinárodních mocenských vztazích. **Vojenská moc jako kvalita státní moci** a prostředek zahraniční politiky má nejen do zahraničí zaměřené ostří, které může v konfliktu bodat a ve světle krize se nebezpečně blýskat, nýbrž také váhu, která přispívá (pokud se ovšem nepohybuje) k rovnováze mezinárodní situace.

Existuje vzájemné zrcadlení nebezpečné stránky vojenské moci jako nástroje ofenzivní,

expanzivní zahraniční politiky, jímž se jeví být armády a flotily druhé strany, jsou-li vojensky kvalifikovány. Politická dimenze vojenské moci je tudíž v nazírání zřídka jednoznačná; její mnohoznačnost dokonce vytváří její hodnotu, ačkoli i dvojnásobnost vytváří rizika.

Strategická stabilita jako vojenská možnost

Politická dimenze vojenské moci působí:

- aktivně svým použitím,
- pasívně svou existencí.

Politická zdrženlivost přitom posiluje strategickou stabilitu. Avšak strategická stabilita působí zpětně na politiku, na níž spočívá. Z toho vyplývá poznatek, že bezpečná, ověřitelná rovnováha sil poskytuje vztahy odolné vůči krizím, pokud se politická dynamika (např. akcí zaměřenou na slabá nebo silná místa druhé strany, nebo zbrojením) nepokouší rovnováhu narušit.

Jde o to, jak dosáhnout, aby byly investice do útočných prostředků vojensky nerentabilní, a to posílením obrany obrannými prostředky, jichž je však možno použít při protiútoku. Když je možno neutralizovat útočné možnosti, pak je nutné v principu posílena stabilita bezpečností, protože se operační poměr sil změní ve prospěch obrany.

Nově je formulována otázka určení rizika a destabilizujícího účinku politické dynamiky, stejně jako technologické inovace jako činitelů změny podmínek strategické stability.

Další technologický vývoj a politickou dynamiku při jeho přeměně ve výzbroj není nutno prostě odsoudit jako "destabilizující" ve smyslu riskantní a z toho učinit závěr, že je nutno stav výzbroje dosažený na obou stranách zmrazit, nebo dokonce snížit, aby byla zachována strategická stabilita.

Změna je vždy důsledkem jednání ve smyslu politického využití vojenské moci v míru, důsledkem použití zbrojní technologie a zbrojně-politických rozhodnutí při plánování ozbrojených sil: Struktury ozbrojených sil a rozsahy zbrojení znamenají zasazení vojenské moci a tím její politické dimenze mimo válečné a konfliktové situace.

Namísto aktivní konfrontace mezi ozbrojenými silami nastupuje strategická konkurence ve zbrojení a jeho dynamice.

Omezení této dynamiky nemůže být souhrnné, např. ve smyslu procentuálního snížení ozbrojených sil nebo počtů zbraní. Omezení musí v zájmu stability bezpečnosti vždy hledat optimální struktury a počty ozbrojených sil v poměru mezi potenciálními válečnými protivníky a dojednat kontrolu zbrojení. To vždy znamená dorozumění o podmínkách strategické stability.

Strategická politika zařazuje nové možnosti mezi své nástroje a disponování novými nástroji zase zpětně působí na zahraniční politiku. Důležitá otázka týkající se inovací vždy zní takto: zda vojenské účinky inovací vyvolávají nová destabilizující rizika, nebo zda posílí odolnost dané strategické situace vůči krizím ve vztahu k potencionálnímu protivníkovi. S tím je vždy spojena otázka, zda bude dána zahraničně-politická volnost jednání v mezinárodních krizích a jak bude tato volnost jednání velká.

Volnost jednání je relativní pojem; vztahuje se na různé regiony a strany v mezinárodním systému. Krize a konflikty vyžadují rozhodování o možných zákrocích, tj. kalkulace rizika a úspěchu akcí, které přicházejí v úvahu. Přitom se klade otázka týkající se existenciálních nebo centrálních a periferních podmínek strategické stability: pokud není existenciální bezpečnost vlastní země krizovou situací nebo regionálním konfliktem dotčena, pokud není centrum, jádro strategické stability ohroženo, je za krize akce možná.

Strategická stabilita nemusí nikterak znamenat politickou imobilitu. Politika může, opírajíc se o stabilní strategický vztah k rivalizující protistojící straně, rozvíjet v krizových situacích dynamiku, jestliže rámcové podmínky zastaví krizovou akci a proto vývoj zůstane pod

kontrolou. Imobilita politiky, zřeknutí se jednání nejsou tudíž žádnými podmínkami strategické stability, která nesmí být ustrnulým stavem, nýbrž musí být schopna pružného přizpůsobení má-li přetrvávat a být účinná.

Tato skutečnost je politicky sice zřejmá, avšak v historii nebyla vždy rozpoznána a respektována.

Psychologická stabilita je základním předpokladem stability strategické. Kde neexistuje, nebo kde je pochybná, mohou materiální mocenské prostředky zajišťovat strategickou stabilitu stejně jako málo politická užitečnost vojenské moci.

Zachovat ve vlastní zemi politickou základnu a ochranu strategické stability je přitom hlavním úkolem strategické politiky vedle zabezpečení vojenských prostředků pro dosažení vnější bezpečnosti. Vztah k potenciálnímu válečnému protivníkovi je stejně jako všechny vztahy soupeření dialektickým vztahem vzájemného ovlivňování vůlí projevovaním moci a rozhodností, avšak také schopností k vyjednávání a ochoty k vyrovnání zájmů a k omezení konfliktů.

Omezování konfliktů a zvládnutí krizí jsou metody pro udržování stability ve vztazích pod tlakem nebezpečných událostí a vnějšího ohrožení. Čelit riziku politickými a vojenskými prostředky je proto nezbytné. Tyto potřeby se budou vždy orientovat podle disponibilních mocenských prostředků a citlivých míst, avšak mohou být trvalé jen tak dlouho a do té míry, pokud existuje duchovní stabilita společnosti, pro kterou má být jako nástroj jejího dobra použito strategie a zahraniční politiky.

Vojenská strategie a politický výkon moci z etického hlediska

□ Etika moci

Vojenská moc je nástrojem států, nerozlučně spojeným se státním monopolem moci. Tak jako státní moc sama a jen sama disponuje prostředky fyzické síly pro ochranu práva a míru uvnitř společenství, tak je existence a disponibilita vojenské moci vyhrazena samotnému státu a výlučně jemu k ochraně proti vnějšímu ohrožení. Etika vojenské moci existuje proto také v kombinaci s etikou státu. Tato skutečnost je elementární a základní pro správné pochopení otázek etiky, pokud jsou v současnosti uváděny v souvislosti s existencí vojenské moci a jejich prostředků.

V životě jednotlivých občanů neexistuje žádné oprávnění pro držení zbraní ani zásady pro jejich použití. K ethosu občana patří žít beze zbraně. **Monopol moci státu** existuje proto, aby uvnitř i vně státu umožňoval a chránil mírovou existenci občana.

Existence vojenské moci s jejími specifickými prostředky představuje výjimečný případ vůči zásadně nenásilnému způsobu života. Proto také existují zvláštní otázky, které je nutno vysvětlit při etickém posuzování a hodnocení vojenské moci. Etika vojenské moci není slučitelná s etikou individuálního způsobu života. Z toho však vyplývá řada zřejmých obtíží při každé diskusi, která se týká etiky. Každý má pochopitelně sklon k tomu, aby etické otázky posuzoval především podle měřítek svého vlastního, známého a spolehlivého způsobu života, a pokud je neozbrojená existence občana jediným legitimním normálním případem, musí být podle měřítka této neozbrojené existence považována existence zbraní a jejich plánovitě disponování, vytvářející vojenskou moc, za výjimku z tohoto pravidla. Proto je nutné formulovat etickou otázku se zřetelem k vojenské moci na úrovni politické existence člověka spolupodpovědného za státní společenství. Teprve na této úrovni může být zřejmé, že a jak se etická nutnost neozbrojené občanské existence a výlučně státu příslušející udržování vojenské moci navzájem nevylučují, nýbrž jsou naopak ve vzájemném souladu.

Za svobodu k mírovému životu, pokud jde o její vnější podmínky, vděčí občan státnímu monopolu moci a jeho bezvýhradnému uznávání. Skutečnost, že mu stát za to poskytuje

individuální svobodu pro uspořádání života, je výsledkem vysoce rozvinuté politické kultury, která člověku přiznává svobodu a důstojnost vedle závazků daných státní mocí.

Vojenská moc může být eticky přiručena ke státní moci pouze v souvislosti se specifickými úkoly a mimo tuto oblast odpovědnosti by nemohla být eticky odůvodněna. Odpovědnost za účast na vojenské moci nemůže být odvozována z etických kritérií platných pro život jednotlivce, protože je vázána na ochranu funkcí státu v rámci jeho legitimacy. Radikální **kritika vojenské moci** vůbec proto svými důsledky znamená **kritiku státu** a likvidaci politických institucí státu.

Když si jednotlivci jako morální subjekty kladou otázku, zda se mají nebo mohou jako křesťané podílet na vytváření a výkonu vojenské moci, potom nejde o otázku jejich individuálního způsobu života, nýbrž o otázku jejich **účasti na veřejném úkolu**, který není plněn k dosahování životních cílů, nýbrž je plněn z pověření státu. Napětí mezi individuálním způsobem života a státním úkolem, který je neodstranitelný, vzniká v moderních demokratických ústavách, které poskytují ústavní nebo zákonem stanovené právo odmítnout vojenskou službu. K tomu potřebné posuzování individuálních rozhodnutí na základě svědomí však nelze uskutečňovat jako posuzování souhrnu problémů státní moci. Zde je nutno zřetelně rozlišovat mezi právem na individuální svědomí na jedné straně a právem státu na vytváření a výkonu vojenské moci na straně druhé.

Při těchto etických úvahách je nutno předně respektovat, že budování a výkon vojenské moci se netýká vzájemných vztahů mezi jednotlivci nebo skupinami, nýbrž je výlučně záležitostí vztahů mezi státy. Všeobecný zákaz používání násilí platí také ve vztahu mezi státy a zná jedinou výjimku z tohoto všeobecného pravidla jen v případě obrany proti vnějšímu útoku. Tato výjimka souvisí s tím, že ve vzájemných vztazích států neexistuje žádný monopol moci srovnatelný s vnitrostátním monopolem moci, vnitrostátnímu monopolu moci ekvivalentní a stejně účinný. Ideál světové vlády podle vzoru mezistátního mírového řádu rovněž neznamená zřeknutí se násilí jako posledního prostředku řešení konfliktu.

Etické otázky týkající se využívání vojenské moci našly svůj zřetelný výraz v tradičním učení o spravedlivé válce.

□ Spravedlivá válka

V poslední době se tradiční nauka o spravedlivé válce dostala do popředí veřejné diskuse o etickém posuzování jaderné odstrašovací strategie. Nauka o jaderné válce je dvojnásobná: zčásti vždy sloužila o ospravedlnění vedení války vůbec. Toto je níže vysvětleno stručným výkladem hlavních prvků nauky o spravedlivé válce.

Nauka o spravedlivé válce je klasickým případem formulace kompromisu mezi křesťanskou etikou a etikou státu. Etickým předpokladem pro rozvoj nauky o spravedlivé válce je všeobecné etické odmítnutí vedení války vůbec. Protože však v tomto světě nelze války naprosto vyloučit, jednalo se o to, vázat válku, resp. vedení války na svrchovanou měřítko práva a etiky. Tato nauka nikdy neměla za cíl ospravedlnit válku jako takovou, nýbrž použít na ní měřítko práva a spravedlnosti. Válka jako výjimka z příkazu nenásilí měla být posuzována podle základních pravidel a měřítek spravedlnosti a měla být jimi omezoována; válčící strany, které jednaly mimo všeobecně platné zákony, měly přesto svoje jednání posuzovat podle řádu nadřazeného vyjimečnému stavu a podle tohoto řádu je ospravedlňovat. To je základním etickým postulátem nauky o spravedlivé válce.

Nauka o spravedlivé válce má dva základní prvky:

- právo vést válku, sáhnout k válce: ius ad bellum,
- právo ve válce: ius in bello.

Kritéria práva sáhnout k válce definují, zda jsou důvody pro ozbrojené řešení nepřítelství dostatečné, aby byl překročen primární závazek k nenásilí. Kritéria, podle nichž je možno

vedení války považovat "za spravedlivé", posuzují výjimky podle všeobecných hledisek spravedlnosti:

- **legitimní autorita:** soukromé osoby nesmějí při sledování svých cílů, resp. ve svých sporech sáhnout ke zbraním. Rozhodnutí sáhnout ke zbraním je vázáno na kritéria politické legitimacy a je přípustné jen v mezích pravomoci, která jí přísluší;

- **spravedlivý důvod:**

použití vojenské síly má být eticky dovoleno jen k ochraně spravedlnosti; msta nebo porobení nejsou spravedlivé důvody. Všeobecně podle dnes převládající této nauky je jediným spravedlivým důvodem obrana proti neoprávněnému útoku;

- **poslední prostředek:** nejdříve je nutno hledat všechny mírové alternativy proti použití vojenské síly; teprve po neúspěšném vyčerpání všech nenásilných alternativ může být válka uznána za poslední prostředek pro dosažení spravedlnosti;

- **vyhlášení války:** vojenské síly se nemá použít, aniž by byla útočníkovi dána možnost změnit svoje nespravedlivé jednání vedoucí k válečnému konfliktu. Tím je z nauky o spravedlivé válce vyloučena nejen útočná válka, nýbrž i vojenský přepad protivníka, i když protivník svým jednáním konflikt vyvolával;

- **proporcionalita:** hodnoty spravedlnosti, které mají být bráněny vojenskou silou, musejí být tak velké, že převažují nevyhnutelné zlo spojené s použitím vojenské síly a použité prostředky nesmějí způsobit větší škody, než je obnovení právního stavu;

- **vyhlídky na úspěch:** toto kritérium je zvláštním kritériem proporcionality; musejí existovat rozumně zvažitelné vyhlídky na úspěch vojenských opatření prováděných v zájmu spravedlnosti. Přes nekalkulovatelnou dimenzi "válečného štěstí", tj. nejistoty skutečného válečného procesu, musí toto kritérium být schopno odlišit možnou spravedlivou válku od válečného dobrodružství s nejistým výsledkem;

- **zákonný zámysl:** protože jediným spravedlivým důvodem pro válku může být jen obrana spravedlnosti, musí být také zámysl vedení války posuzován podle tohoto základního kritéria. Zákonným zámyslem není míněn subjektivně psychologický záměr, nýbrž účel, resp. cíl sledovaný použitím vojenských prostředků. Jediným přijatelným účelem je tudíž obrana spravedlnosti a dosažení spravedlivého míru. Ani válka, zahájená se spravedlivým odůvodněním nesmí sledovat žádné další cíle, např. podrobení jiných států nebo rozšíření moci nad jinými státy.

Souhrn těchto kritérií nauky o spravedlivé válce může být při aplikaci na současně dostupibilní válečné prostředky dodržen jen obtížně. Nauka o právu sáhnout k válce byla v principu vystředána všeobecným odsouzením války v mezinárodním právu.

Podstatný důvod toho není však pouze a především v charakteru zbraní. Etické jádro této nauky, totiž myšlenka všeobecně závazné ideje spravedlnosti stojící nad znesvářenými stranami, je v důsledku principu suverenity jednotlivých států velmi problematické. To bylo zřejmé, jakmile bylo známo, že obě strany v konfliktu, každá z důvodů své suverenity, uplatňují právo odvolávat se na spravedlivý důvod, protože každý stát ve své svrchovanosti je oprávněn rozhodovat o obsahu toho, co je pro něj spravedlivé.

Diskuse o nauce o spravedlivé válce se proto v poslední době soustředily převážně na "**právo ve válce**". Přitom jde o etické kritéria omezování válečných konfliktů a tím o zásadu, že vůbec neexistují žádné přijatelné důvody pro totální válku, tj. pro neomezené používání vojenské moci bez ohledu na to, zda existuje spravedlivý důvod. Proto je možné aplikovat kritéria "**práva ve válce**" v jeho etickém určení také tehdy, kde je nauka o "právu sáhnout k válce" nemůže již plnit svoje funkce pro zachování míru:

- * **rozdílení komбатantů a nekomбатantů:** toto kritérium je základem, z kterého vycházejí všechny zásady "práva ve válce". Toto kritérium uplatňuje přesvědčení, že lidský život je nutné v každém případě chránit a že proto není ani vedení války oprávněno ničit životy

lidí, kteří se přímo na válce nepodílejí. Rozhodujícím důvodem pro toto kritérium je dosáhnout rozlišitelnosti mezi válkou a vražděním. Proto nesmí být vedení války na strategickém nebo taktickém stupni zaměřeno na to, aby vůbec zrušilo rozlišování mezi bojovníky a civilními osobami. Kde se od tohoto rozlišování upustí již v zámyslu a plánování válečného konfliktu, ztrácí státní legitimita monopolu moci svoje obsahové oprávnění, protože dala přednost použití fyzického násilí před základním prvkem ochrany života;

* **proporcionalita**: podobně jako u významu tohoto kritéria v "právu sáhnout k válce" také zde jde o přiměřenost vojenských mocenských prostředků vzhledem k cílům, které mají být použitím prostředků chráněny. Přiměřenost obsahuje etický požadavek, že za oprávněné lze považovat pouze omezené a účinně omezitelné použití vojenské síly proti rozpoznatelným vojenským cílům. Vedení války s neomezeným nebo neomezitelným použitím prostředků proto není slučitelné s kritériem proporcionality. Ve sporech o toto kritérium "práva ve válce" se vždy znovu argumentovalo tím, že cílevědomé rozšíření války na nekomatanty by mohlo být cestou k rychlejšímu a úspěšnějšímu dosažení cíle ve smyslu "práva sáhnout k válce" ve spravedlivé válce. Tím by se však mohlo v principu každé neomezené vedení války, v němž je civilní obyvatelstvo záměrně vtaženo do vojenské bojové činnosti, jevit jako oprávněné. Přitom nevyhnutelně vzniká konflikt mezi "právem sáhnout k válce" a "právem ve válce"; tím se celá nauka prakticky změní v absurdum.

□ Mezinárodní řád jako etický úkol

V čem spočívá odpovědnost se zřetelem k vojenským strategiím a ke zbrojení? Které jsou to body, jež vyžadují výslovně etické zaujetí postoje? Na tyto otázky je nutné odpovědět vzhledem k předpokladům, jimiž musejí vojenské strategie odpovídat, vzhledem k cílům, pro něž jsou zpracovány, a při stanovení mezí, uvnitř nichž mohou být uplatňovány a prováděny.

Vojenské strategie nejsou žádným samoúčelem. Podléhají požadavku, aby byly v jasné určeném poměru vcelku státní odpovědnosti zařazeny do mezinárodního kontextu. Kde má být stanovena odpovědnost za vojenské strategie v etickém smyslu, musí být položena otázka, jakým způsobem jsou přiřazeny k řádovému úkolu státu. V prvním, zcela zásadním bodě je nutné zakotvit, že **etika pro vojenské strategie je odvozena z etiky politické odpovědnosti státu**, za jejíhož pověření musí vojenská moc plnit určité funkce. Neexistuje žádná "zvláštní etika" vojenství ve všech jeho projevech, která by byla přiřazena a nadřazena vojenské moci anebo spíše etice státu a jeho zvláštní odpovědnosti za ochranu společenství. V současné etické diskusi je možno pozorovat, že již pouhá existence ozbrojených sil je podrobena požadavku etického odůvodnění. Tím však je dána, i když negativně formulovaná "zvláštní etika" vojenství. Existují sice specifické etické problémy týkající se uplatňování vojenských strategií a zbrojení. Avšak izolované posuzování vojenské moci jako takové, bez vztahu k jejím předpokladům v souhrnu řádových úkolů státu, musí zavést etiku do slepé uličky.

Vojenská strategie a zbrojení jsou součástí těch řádových úkolů států, které mají vztah ke spleti mezinárodní soustavy států. Současná celková situace mezinárodní soustavy států je ve svých základních datech určována složitou celosvětovou politickou konfliktní situací. Ve svém celkovém souhrnu vytváří předpoklad, kterým žádný ze zúčastněných nedisponuje přímo a jen on sám, nýbrž který představuje podmínky, jimiž musí být politická odpovědnost po právu. Základní skutečnost (která má mnoho etických důsledků) této světové-politické konfliktní situace je nutno spatřovat v tom, že protiklady a konflikty, které jí jsou vlastní, nelze řešit přímým použitím vojenských mocenských prostředků. Zda a jak se tato celková situace mění a jakým druhem procesu prochází, to jsou otázky, na které nelze v žádném případě odpovědět tak, že bude změněna násilně válečným konfliktem.

Z toho vyplývá, že vojenské strategie jsou podřízeny imperativu, aby v podmínkách celkové politické konfliktní situace přispívaly k účinné stabilitě mezinárodních poměrů. **Etickým kritériem** proto je, aby vojenské strategie byly uspořádány k:

- zachování těchto podmínek,
- zajištění politické volnosti jednání státu na mezinárodním poli,
- zabránění násilnému řešení konfliktů, a to všemi jejich disponibilními prostředky.

Směrodatným bodem při **etickém posuzování** příslušných strategií proto musí být, že:

- tyto strategie nejsou uspořádány tak, aby při úpravě mezinárodního konfliktního pole přednášely iniciativu na použití vojenské síly nýbrž,
- že jejich funkce je výslovně omezena na udržení a stabilizaci politicko-mezistátních podmínek.

K tomu imperativu patří, že vojenská moc jednotlivého státu je za současných směrodatných podmínek zapojena do spojeneckých svazků, které jako nadstátní řádové prvky ve vzájemných konfliktních vztazích velmocí vytvářejí strukturu celkové situace. Takto se eticky relevantní kvalita vojenských strategií posuzuje podle toho, zda a jak slouží řádu mezinárodních vztahů konkretizovanému ve spojeneckých systémech.

Jakékoli osamostatnění vojenství by naproti tomu opustilo eticky legitimní předpoklady vojenských strategií. Tento problém je trvalý a vzniká vždy znovu se zřetelem ke zbrojním opatřením, jimiž se vojenské strategie uskutečňují.

Z těchto podmínek vystupuje do popředí cíl, který může být jednoduše vyjádřen pojmem **rovnováhy**. Neboť když vojenství uvedených důvodů nepřísluší a nesmí příslušet žádná primární vlastní iniciativa vzhledem k mezinárodním konfliktivním situacím, potom může jeho funkce existovat pouze v udržování podmínek. Zachovávání vojenské rovnováhy může být proto označeno jako specifická oblast odpovědnosti ve vojenském chápání politického úkolu. Tato **vojenská odpovědnost** je vystavena stálému ověřování a posuzování přinejmenším ze dvou důvodů:

● Udržování vojenské rovnováhy má zastupitelskou funkci pro mezinárodní proces. Protože a pokud vzhledem ke světové politické konfliktivní situaci v mezinárodní soustavě států existují hluboké protiklady, které nemožno být odstraněny, **přejímá zachování vojenské rovnováhy základní politickou funkci**. Pokud nemůže být politická stabilita dlouhodobě zajištěna jinými politickými prostředky, má vojenské zajištění rovnováhy kvalitu přímé etické závaznosti, která mu připadá ze státního řádového úkolu v mezinárodní oblasti odpovědnosti. Přesto se však činitelé, jimiž je možné měřit vojenskou rovnováhu a kritéria politické stability nikterak nekryjí. Požadavek úplně, téměř statické rovnováhy vojenské síly nemůže být proto nikdy identický se základním politickým úkolem, zajistit politickou stabilitu v podmínkách světové politické konfliktivní situace. Proto úkol spočívá v tom, zda posuzovat požadavky na kritéria vojenské rovnováhy podle toho, co je potřebné pro úkol politické stability, v němž plní zastupitelskou úlohu. Tento úkol se také může tázat na poměr vojenských koncepcí rovnováhy vůči primární politické odpovědnosti.

● Druhý důvod, který vyžaduje permanentní ověřování, spočívá ve faktoru zbrojení. Zbrojení je určováno permanentním vývojem vojenských technických prostředků; proto vojenská definice rovnováhy v průběhu nepřetržité inovace výzbroje dává podnět k permanentnímu novému definování, jež se orientuje ne změněné, zčásti kvantitativně, především však kvalitativně stoupající zbrojní kapacity. Právě pro veřejně relevantní etickou diskusi je zbrojní dynamika problémem prvního řádu. Zbrojní rozhodnutí vyvolávaná vojenskotechnickým vývojem mohou vést k tomu, že vojenské mocenské prostředky mohou mít ve vývoji mezinárodních vztahů iniciativu tak dlouho, až vznikne otázka, zda ještě mají odpovídající poměr k cílům stability. Protože však je etickým příkazem, aby se inovace zbrojení podřizovala cíli zachování rovnováhy, vzniká zde důležitá otázka, zda se namísto o rovnováhu neusiluje o vojenskou převahu, tj. zda zbrojení nesleduje jiný cíl, než připouštějí celkové politické podmínky. V této oblasti odpovědnosti hraje proto důležitou roli další zásada jednání, která pragmaticky vyúsťuje do úkolů **kontroly zbrojení**. Také ono je eticky i politicky relevantní; může být realizována pouze příslušnými jednáními a potud váže cíl rovnováhy na výslovnou vzájemnou percepci stran konfliktu. Tím je

konkretizován požadavek, aby udržování vojenské rovnováhy nesledovalo žádnou samoučelnost, nýbrž aby bylo vázáno na základní postulát politické stability, který nesmí být dynamikou zbrojení zrušen.

Etickou reflexí netvoří jednoduché rozhodování "ano-ne", nýbrž tato reflexe se uskutečňuje v procesu stálého zvažování a nového hodnocení vyjednávací situace určované elementárními politickými předpoklady.

□ Etický cíl: zabránění válce namísto vedení války

Tato pro etický úsudek ústřední premisa se zavádí ze dvou důvodů:

- příkaz zabránit válce není v žádném případě vždy a všude přítomný, universální princip mezistátního jednání a vojenských strategií, které se tohoto jednání týkají,

- tento příkaz nalezl svou přednostní realizaci nejdříve a nejúčinněji právě v uspořádání vojenských strategií a musí být teprve pochopen všeobecným etickým vědomím.

Tím je míněna realita měnící problémová situace, která vznikla z existence a rozvoje jaderných zbraní, jakož i k nim se vztahující strategie jaderného odstrašování. Doktrína odstrašování je v jádru pojmovou, politicko-vojenskou transformací příkazu zabránit válce.

Protože se trvalý veřejný spor o etiku vojenství vůbec orientuje na jaderné zbraně a téměř jen na ně, velmi mnoho záleží na tom, jak k této problematice přistoupíme. Stalo se základním faktem strategie, že neomezené vedení válečného konfliktu nemůže být žádným smysluplným jednáním a cíle pro něj stanovené nemohou být eticky ospravedlněny. Vojensko-politický cíl strategie jaderného odstrašování je proto zaměřen na to, aby zabránil vypuknutí takové války. Etický argument, zaměřený proti neomezenému vedení jaderné války, bude-li vůbec přednesen jako argument v etickém sporu proti doktríně odstrašování, mřít do prázdna, tj. proti stanovisku, které doktrína odstrašování nezastává.

V těchto sporech se také příliš málo dbá toho, že morální námitka proti používání jaderných zbraní není specificky morálním argumentem, nýbrž je stejně a empiricky také přesvědčivěji odůvodněna politicky a vojensky. **Politický rozum a vojenská odbornost mají stejné zaměření jako morální argument, že by neomezené vedení jaderné války nemělo smysl, a to nikoli jen z morálních důvodů, nýbrž již z důvodů pouhé sebezáchovy.** Etický úkol však spočívá v odpovědném zajištění zabránění válce.

Etická problematika proto začíná teprve s otázkou, jak se má vůbec odpovědně zacházet s jadernými zbraněmi v souvislosti s celkově politickou konfliktní situací. Právě proto je premisa zabránit válce rozhodujícím heslem. Také zde je možno formulovat základní stav: jaderné zbraně jsou vojenským základem pro "vynucené zřeknutí se síly". Zřeknutí se síly jako etická a politická maxima je dokonale definovaným příkazem mezinárodního práva. Vynutitelnost eticko-právních norem je naproti tomu slabým a sporným místem mezinárodního práva, jež nemá k dispozici žádné přímé nástroje pro vynucení dodržování práva. Etickým problémem jaderné strategie proto také není maxima zřeknutí se násilí jako taková, nýbrž je jím spíše konkrétní instrumentalizace této maximy, které musí, pokud existuje světová politická konfliktní situace, využívat prostředků síly, aby prosadila konfliktní situace, využívat prostředků síly, aby prosadila zřeknutí se použití síly.

Zřeknutí se síly, vynucené existencí jaderných zbraní a jejich strategickým začleněním, není jediným činitelem, který je důležitý pro zabránění jaderné válce. Vojenské strategie jsou vázány na politické předpoklady a proto existují také jiné, nevojenské úkoly a cesty pro zabránění násilnému řešení konfliktu. Avšak za současných převládajících podmínek připadá strategii zabraňování válce vojenskými prostředky význačná zastupitelská úloha. Etické problémy je proto nutno hodnotit v jejich souvislosti s vojenskou strategií, při jejímž vytváření a udržování hrají prvořadou úlohu. Z toho nyní vyplývají určité následné problémy, které je nutné velmi přesně vyjádřit. Jaderné odstrašovací strategie, které svou logiku a svého ducha čerpá z premisy zabránění válce, musí být uzpůsobena na účinné omezení válečného konfliktu, resp. na jeho rychlé ukončení. Svou maximou se proto od základu liší od strategie

vedení války, jejímž cílem je válku ukončit vítězstvím. To je rozhodující bod; zde záleží na tom, respektovat etickou a zároveň politickou závaznost příkazu zabránit válce až do podrobnosti strategie. Z této závaznosti vyplývají úkoly omezení a kontroly vojenského konfliktu, který se jako takový nesmí v žádném případě rozšířit a musí být odstraněn vlastní iniciativou. "Vynucené zřeknutí se síly" platí pro případ, že by nějaká strana vyhledávala nebo zahájila vojenský konflikt. V každém případě by bylo eticky nesprávné a vojensky neodpovědné být na takový případ připraven jen jednou možností neomezeného vedení války.

□ K etické kritice jaderného odstrašování

Veřejná diskuse vytváří dojem, jakoby existovaly jen alternativy "mír" nebo "neomezená jaderná válka" a jakoby strategie zaměřená na kontrolu a rychlé ukončení války neměla žádný vážně míněný význam. Existuje skutečně hluboká propast mezi

- nespecifickým morálním způsobem uvažování a
- odpovědností, která strategicky konkretizuje eticko-politické zásady.

Čím přesněji si je vojenská strategie vědoma své odpovědnosti za realizaci strategie zabránění války, tím více se ve veřejné diskusi vytváří dojem, že strategie zamýšlí vzít v úvahu nebo dokonce plánovat vojenské vedení války.

Ještěže se konstatuje, že nikdo nemůže být s dobrým svědomím ochoten řešit konflikt jadernými zbraněmi, pak je to názor, který odpovídá logice odstrašování. Právě tento názor vytváří doktrínu odstrašování. Anticipace důsledků selhání odstrašování, které se lidskému vědomí musejí jevit jako neúnosné, je tím, co v kontextu jaderné strategie musejí uskutečnit stránky konfliktu. Tato anticipace:

- musí být účinně vyjádřena ve strategii odstrašování jako "virtuální válka" k zabránění skutečné válce,

- poskytuje strategii odstrašování rozhodující etické podněty pro odpovědnost, která si je každodenně a na všech stupních vědoma toho, že válka již není možná.

Avšak právě toho nelze dosáhnout oddělením morální vůle zabránit válce od prostředků pro "vynucené zřeknutí se síly", nýbrž pouze jejich nerozlučným spojením.

V této perspektivě představuje jaderné odstrašování velmi přesně základní prvek toho, co dnes pod vlivem jaderné výzbroje vystupuje jako všeobecný **požadavek překonání instituce války**. Pokusíme-li se představit si, co může takový požadavek znamenat mimo právní definice a pro naději na všeobecnou změnu vědomí, pak budeme musít na prvním místě odkázat na přetvoření jaderných zbraní a jejich začlenění do vojenské strategie, která změní zabránění válce v realitu a válce odejme jakékoli vyhlídky na úspěch. **Etika odstrašování je podmínkou možnosti "překonat instituci války"**.

Morální kritika jaderné strategie se dnes odvolává na **přežití lidstva**, na **zachování světa** a na všeobecně platná kritéria humanity. Takové globální výroky mají ovšem neblahý trend k depolitizaci etického vědomí. Nelze se totiž vyhnout otázce, kdo mluví a jedná jménem lidstva a kdo má odpovědnost za lidstvo a je schopen tuto odpovědnost chápat. Otázky tohoto druhu vedou zpět do světově-politického konfliktního pole. Ukazují zřetelně, že odpovědnost, také z hlediska všeobecných zásad, může být chápána jen konkrétně a vždy v určité morální, politické a ideologické kvalitě. Kdyby mezi státy a systémy neexistoval žádný základní a v principiálních životních otázkách také neřešitelný konflikt, potom by také neexistoval úkol, který vrcholí požadavkem "přežití lidstva". Proto vždy existuje etický úkol v tom, **transformovat "otázky přežití" na "otázky života"**, tj. nevydat určité, politickým přesvědčením a pojetím života kvalifikované uspořádání života všanc pouhému přežití, nýbrž otázky přežití převést na odpovědnost za určitou kvalitu života. Vojenská strategie a s ními související zbrojení mohou a musejí k tomu zajistit podmínky.

·MW·